

Isak, Abrahams sønn med Sara

Skapelsen

I begynnelsen av Bibelens første bok (som på hebraisk heter Bereshit - בְּרֵאשִׁית og betyr «i begynnelsen») leser vi om skapelsen av mennesket (hebraisk: ha-adam - האדם) som mann og kvinne (hebraisk – zakar og nikbah - זָכָר וּנְקִבָּה). Forplantningen er en viktig sak i den forbindelse, og Gud sier (1,27): «Gud (hebraisk: אֱלֹהִים – Elohim) skapte (hebraisk: bara' - בָּרָא) mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det, som mann og kvinne skapte han dem. Gud velsignet (hebraisk: בָּרַךְ – barak) dem og sa til dem: «Vær fruktbare og bli mange, fyll jorden og legg den under dere!»

Vi skal ikke forklare hvert ord, men løfte fram noen få ting:

- a. Guds vilje er å befolke og velsigne hele jorden. Derfor har han skapt mennesket (= Adam) som mann og kvinne, altså to ulike kjønn, hankjønn og hunkjønn. Dem ga han evne til å forplante og formere seg.
- b. Men syndefallet hadde skapt uorden: Menneskene som skulle være til velsignelse for jorden, ødela i stedet jorden. Derfor måtte Gud starte på nytt, og nå uttrykker han veldig sterkt velsignelsesordene: «I deg, Abraham, skal alle slekter på jorden velsignes!» Ordet «velsigne» בָּרַךְ – barak i alle dets former blir et hovedord i Første Moseboks fortelling om Abraham og patriarkene. Det vil si: Det blir en kamp mellom Guds velsignelsesplan og de kreftene som vil ødelegge.
- c. Velsignelse leser vi om ved skapelsen (1. Mos 1-2), patriarkhistorien (1. Mos 12-50), i hele Torahen (Mosebøkene) og hele Det gamle testamentet. Å velsigne er Guds vilje! Øverstepresten Aron velsigner Israel i Herrens navn (4. Mos 6,22-27), og Israels folk må velge mellom det som fører til Guds velsignelse og det som fører til forbannelse (5. Mosebok 7,12ff; kap. 28). Slik fortsetter det i Det nye testamentet med Jesu velsignelse over disiplene og Kirken (Lukas 24,50; jfr. Matteus 28,18ff). Det greske ordet for velsigne er εὐλογεῖν «evlogein» /velsignelse «evlogía) – sammensatt av ev= godt/gledelig og logein = tale ord; sammenlign ev-'angelium som betyr godt budskap.
- d. Det hebraiske verbet «bara'» forteller at Gud skapte og formet oss som mann og kvinne. Både kvinne og mann er selvsagt «mennesket skapt i Guds bilde», men mennesket fremstår gjennom to kjønn: «zakar og nikbah» - זָכָר וּנְקִבָּה. I 1. Mosebok 2,23 er betegnelsene på mann og kvinne יֵשׁ «ish» og אִשָּׁה «Ishah». Likheden og enheten mellom mann og kvinne er tydelig, men det er også ulikheten. Den feminine formen «ishah» forteller at det er avledet av det maskuline «ish», akkurat som kvinnen er skapt ut fra mannen (1. Mos 2,21ff: «Hun skal kalles kvinne, for av mannen er hun tatt,» sier mannen.

Ny start gjennom Abraham

Etter syndefallet blir mange ting forstyrret. Det gjelder også menneskenes medarbeiderskap i å velsigne og befolke jorden. Men Gud gir ikke opp sin plan: Han vil velsigne hele jorden. Den nye starten kommer gjennom Abraham:

12,3: «I deg skal alle slekter på jorden velsignes». Alle slekter inkluderer alle «familier» (hebraisk: ת ה פּ וְ – shifrot).

Ordet «jorden» (hebraisk: ה אָ דָּמָה – adamah) ligner ordet for menneske, adam. Det forteller om slektskapet mellom jorden og mennesket, adamah og adam. Mennesket, som er skapt i Guds bilde, er av jorden. Og jorden, adamah, må befolkes av menneskeheten, adam. Hebreerne så denne sammenhengen. Jorden velsignes når menneskene bebor den. Selv om menneskene har fått et ord om å rå over jorden, må de huske at de er av jorden. Deres oppdrag er en forvalteroppgave. Det er bare Gud som er jordens konge.

Løftet om en sønn

Skal du få se en ætt (hebraisk: זַרְעַ – zæra') eller slekter (hebraisk: ת ה פּ וְ מ – misjpechot) etter deg, må du nødvendigvis få barn. Løftene fra Gud til Abraham er mange og sterke. I kapittel 17 heter det:

Da Abram var 99 år gammel, viste Herren seg for ham og sa til ham:

«Jeg er Gud, Den veldige (hebraisk: El Shaddaj)...

² Jeg vil slutte en pakt (egentlig «min pakt»: hebraisk: בריתי – beriti) mellom meg og deg og gjøre deg umåtelig stor.»

³ Da kastet Abram seg ned med ansiktet mot jorden, og Gud sa til ham:

⁴ «Se, dette er min pakt (בריתי) = min pakt) med deg:

Du skal bli far (hebraisk: אָבִיב – ab/Abba) til en mengde folkeslag (hebraisk: גוֹיִם – gojiim/nasjoner/folkeslag).

⁵ Du skal ikke lenger kalles Abram,

men Abraham skal navnet ditt være;

for jeg gjør deg til far for mange folkeslag (hebraisk: gojiim)

⁶ Jeg vil gjøre deg svært fruktbar, ja, gjøre deg til mange folkeslag. Konger skal gå ut fra deg. ⁷ Jeg vil opprette min pakt mellom meg og deg og etterkommerne dine fra slekt til slekt, en evig pakt: Jeg vil være Gud for deg og etterkommerne dine. ⁸ Landet du bor i som innflytter, hele Kanaan, vil jeg gi deg og etterkommerne dine til evig eiendom.»

Men problemet er dette med etterkommere. Abraham har snakket med Herren om det (kapittel 15):

Men Abram svarte: «Herre, min Gud, hva vil du gi meg? Jeg går jo barnløs bort, og Elieser fra Damaskus er arving til mitt hus.» ³ Og Abram sa: «Du har ikke gitt meg

etterkommere. Se, en av husfolkene mine skal arve meg.» ⁴ Da kom Herrens ord til ham: «Han skal ikke arve deg, men en av ditt eget kjøtt og blod skal arve deg.» ⁵ Så førte han Abram ut og sa til ham: «Se opp mot himmelen og tell stjernene, om du kan telle dem!» Og han sa: «Så tallrik skal ætten din bli.»

Fortellingen fortsetter (kapittel 16): Tiden går, og ...

Sarai, Abrams kone, fødte ham ingen barn. Men hun hadde en egyptisk slavekvinne som het Hagar. ² Sarai sa til Abram: «Hør på meg: Herren har hindret meg i å føde barn. Gå nå inn til slavekvinnen min! Kanskje får jeg en sønn ved henne.» Og Abram hørte på det Sarai sa. ³ Og Abrams kone Sarai tok Hagar, den egyptiske slavekvinnen sin, og ga henne til kone for Abram, mannen sin. Abram hadde da bodd ti år i landet Kanaan. ⁴ Han gikk inn til Hagar, og hun ble med barn.

Her begynner konflikten, først mellom Sara og Hagar, deretter mellom Ismael og Isak. Abraham hadde gjort en feil. Men det er her vi forstår hva ordet «pakt – (hebraisk «berit») betyr. En avtale kan gjøres mellom to parter, men paktene i Guds ord er Guds suverene løfte. Abraham hadde sviktet og rotet det til, men Gud svikter ikke! Midt i det kaoset Abraham og Sara har skapt, holder Gud fast ved sin pakt, sitt løfte og sin plan. Verken Elieser fra Damaskus eller Ismael var den egentlige arvingen eller etterkommeren som Gud skulle videreføre Abrahams slekt gjennom.

Gud gir et løfte om og til Sara (kap. 18):

Gud sa til Abraham: «Din kone Sarai skal du ikke lenger kalle Sarai. Sara skal hun hete. ¹⁶ Jeg vil velsigne henne og gi deg en sønn med henne også. Jeg vil velsigne henne, og hun skal bli til folkeslag. Konger over mange folk skal komme fra henne.» ¹⁷ Da kastet Abraham seg til jorden og lo. Han sa i sitt hjerte: «Kan en som er hundre år gammel, få barn? Og kan Sara føde, hun som er nitti år gammel?» ¹⁸ Og Abraham sa til Gud: «Måtte Ismael få leve for ditt ansikt!» ¹⁹ Da sa Gud: «Sannelig, din kone Sara skal føde deg en sønn, og du skal gi ham navnet Isak. Jeg vil opprette min pakt med ham, en evig pakt for hans etterkommere. ²⁰ Jeg har hørt din bønn for Ismael. Se, jeg vil velsigne ham og gjøre ham fruktbar og svært, svært tallrik. Tolv høvdinger skal han bli far til, og jeg vil gjøre ham til et stort folkeslag. ²¹ Men min pakt vil jeg opprette med Isak, som Sara skal føde deg neste år på denne tiden.» ²² Så var Gud ferdig med å tale med ham, og han steg opp fra Abraham.

Sara og Abraham må vente til Gud oppfyller sitt løfte. I kapittel 21 fortelles det:

Herren tok seg av Sara slik han hadde sagt. Det han hadde lovet, gjorde Herren for Sara. ² Sara ble med barn og fødte Abraham en sønn på hans gamle dager, ved den tid Gud hadde sagt ham. ³ Abraham ga sin nyfødte sønn, som Sara hadde født ham, navnet Isak. ⁴ Og Abraham omskar sin sønn Isak da han var åtte dager gammel, slik Gud hadde pålagt ham. ⁵ Abraham var hundre år gammel da han fikk Isak, sønnen sin.

⁶ Da sa Sara: «Gud har fått meg til å le. Og alle som hører dette, kommer til å le

med meg.» ⁷ Og hun sa: «Hvem kunne sagt til Abraham at Sara skulle amme barn! Men nå har jeg født ham en sønn på hans gamle dager.»

Hvorfor fikk barnet navnet Isak? Forklaringen er lett å se for den som leser hebraisk. Navnet קִישׁוֹר (Yiṣḥāq) kommer av verbet «zachaq» = å le. Abraham og Sara måtte le fordi de fikk barn i så høy alder. «Gud har fått meg til å le,» sa Sara (vers 6) «og alle som hører om dette, kommer til å le med meg.» altså: Le av glede sammen med Sara.

Omskjærelsen

Hvis vi skulle spørre en jøde om hva som er det viktigste med Isak, ville vi muligens få dette svaret: Det er omskjærelsen som paktstegnet på at Isak og hans ætt, altså jødene, er Guds folk. Omskjærelse av alle guttebarn er den dag i dag det viktigste paktstegnet for det jødiske folket, slik det var på Jesu tid.

Ofringen av Isak

Ved siden av fortellingen om den underfulle fødselen og omskjærelsen er det historien om «nesten-ofringen» som står sentralt i Isak-historien.

Om denne nesten-ofringen står det (kap. 22):

En tid etter at dette hadde hendt, satte Gud Abraham på prøve. Han sa til ham: «Abraham!» Og han svarte: «Ja, her er jeg.» ² Da sa han: «Ta din sønn, den eneste, Isak, han du elsker, og dra til landet Moria! Der skal du ofre ham som brennoffer på et av fjellene. Jeg skal fortelle deg hvilket.»

³ Og Abraham sto tidlig opp neste morgen, lesset på eselet sitt og tok med seg to av tjenesteguttene sine og Isak, sønnen sin. Han kløvde ved til brennofferet, og så ga han seg i vei til det stedet Gud hadde sagt ham. ⁴ Den tredje dagen så Abraham opp og fikk øye på stedet i det fjerne. ⁵ Da sa Abraham til tjenesteguttene: «Slå dere til her med eselet. Jeg og gutten vil gå bort dit og tilbe, og så kommer vi tilbake til dere.» ⁶ Abraham tok offerveden og la den på Isak, sønnen sin. Selv tok han ilden og kniven i hånden, og så gikk de sammen, de to. ⁷ Da sa Isak til sin far Abraham: «Du far!» Og han svarte: «Ja, sønnen min.» Han sa: «Se, her er ilden og veden, men hvor er brennofferlammet?» ⁸ Abraham svarte: «Gud vil selv se seg ut et brennofferlam, sønnen min.» Og så gikk de sammen, de to.

⁹ Da de kom til det stedet Gud hadde sagt, bygde Abraham et alter der og la veden til rette. Så bandt han Isak, sønnen sin, og la ham på alteret, oppå veden. ¹⁰ Og Abraham rakte ut hånden og tok kniven for å slakte sønnen sin. ¹¹ Men Herrens engel ropte til ham fra himmelen og sa: «Abraham, Abraham!» Og han svarte: «Ja, her er jeg!» ¹² Han sa: «Legg ikke hånd på gutten og gjør ham ikke noe! For nå vet jeg at du frykter Gud, siden du ikke har spart din eneste sønn for meg.» ¹³ Da Abraham så opp, fikk han øye på en vær som hang fast etter hornene i et kratt like bak ham. Abraham gikk bort, tok væren og ofret den som brennoffer i stedet for sønnen sin. ¹⁴ Abraham

kalte dette stedet «Herren ser» (hebraisk: הַרְרָא – JHWH Jihr'æh. Det kan også oversettes: «Herren lar seg se»). Den dag i dag blir det sagt: «På fjellet hvor Herren lar seg se.»

¹⁵ Da ropte Herrens engel til Abraham fra himmelen for andre gang ¹⁶ og sa: «Jeg sverger ved meg selv, sier Herren: Fordi du gjorde dette og ikke sparte din eneste sønn, ¹⁷ vil jeg velsigne deg rikt og gjøre din ætt så tallrik som stjernene på himmelen og som sanden på havets strand. Din ætt skal innta fiendens porter. ¹⁸ Ved din ætt skal alle folkeslag på jorden velsigne seg fordi du hørte på meg.» ¹⁹ Så gikk Abraham tilbake til tjenesteguttene sine. De dro av sted sammen med ham til Beer-Sjeba. Og Abraham ble boende i Beer-Sjeba.

Om denne troshandlingen av Abraham skriver Hebreerbrevets forfatter (11,17ff):

I tro bar Abraham fram Isak som offer da han ble satt på prøve. Sin eneste sønn var han villig til å ofre, enda han hadde fått løftene ¹⁸ og dette var blitt sagt til ham: *Gjennom Isak skal du få en ætt som skal kalles din.* ¹⁹ Han regnet med at Gud har makt også til å vekke opp døde. Derfor fikk han sønnen tilbake – i dette ligger et forbilde.

Hva kan vi trekke ut av denne hendelsen? Sier Det nye testamentet noe?

- a. Først sier det noe om Abrahams lydighet mot Gud. Selv om Guds ord er både ulogisk og urimelig, adlyder Abraham. Det er ulogisk fordi Gud ga et løfte om en sønn som skulle videreføre Abrahams ætt, men nå krever Gud at Abraham skal drepe ham. Det er selvsagt urimelig av Gud å kreve et slikt lydighetsoffer. Men Abraham gjør som Gud sier. Men så fikk Abraham og Isak oppleve at Gud bare ville teste Abraham. Gud ga en vær som offerdyr i stedet.
- b. Er historien en profeti om Guds ofring av sin egen Sønn, den enbårne? Det nye testamentet trekker ikke den linjen direkte. Likevel, når vi kjenner Det gamle testamentets stadig mer detaljerte fortelling om ofringer, så ser vi en linje. I Det gamle testamentet er det dyr som brukes som sonoffer for menneskenes synder. Det synliggjøres på den store forsoningsdagen, Jom Kippur (3. Mos. 16). Så sier Hebreerbrevet at alle ofringene i den gamle pakt er bilder på det ene fullkomne offeret som Jesus bragte gjennom seg selv på korset. Det er ikke behov for dyreofringer lenger. Jesus, som både var fullkomment menneske og Guds enbårne Sønn, har bragt det ene nødvendige offer.
- c. Det tredje vi må legge merke til i historien, er samtalen mellom Abraham som far og Isak som sønn. Ordene som utveksles, er ikke mange, men de er talende. Abraham lider, og sønnen forstår ikke. Abraham sier til tjenerne: «Det er bare min sønn og jeg som skal gå sammen det siste stykket.» Det er talende. Ingen andre enn far og sønn gikk det siste stykket til offerstedet. Ingen andre kunne forstå hva det innebar. Ser vi parallellen til det som skjedde før Jesus ble korsfestet? Dernest la far offerveden på sønnen. Sønnen måtte selv bære det trestykket som skulle ta livet av ham. Ser vi parallellen til korset? Faren bærer selv ilden og kniven. Kjenner vi igjen ordene i Jesaja 53 om at «det behaget Gud å ofre sin sønn»? Hvorfor: Fordi det var eneste

måten å frelse oss mennesker på. «Straffen lå på ham for at vi skulle ha fred.» Isak sier: «Du far!» Ikke noe mer. Sønnen forstår ikke, men han har tillit til at far vet hva han gjør. Hvor er brennofferlammet?» spør sønnen. Far svarer: «Gud vil selv se seg ut et brennofferlam, sønnen min.» Og det var det Gud gjorde. Ingen annen kunne finne på at Gud skulle ofre sin egen sønn. Historien slutter med disse ordene: «Og så gikk de sammen, de to.» Da Jesus hang på korset, var han alene med sin far, men han opplevde også at til og med far ble borte fra ham. Jesus sa både: «Min Far, hvorfor har du forlatt meg» og «Far, i dine hender overgir jeg min ånd».

Om oldkirken skriver Wikipedia: The [early Christian church](#) continued and developed the New Testament theme of Isaac as a type of Christ and the Church being both "the son of the promise" and the "father of the faithful". [Tertullian](#) draws a parallel between Isaac's bearing the wood for the sacrificial fire with Christ's carrying his cross, and there was a general agreement that, while all the sacrifices of the Old Law were anticipations of that on Calvary, the sacrifice of Isaac was so "in a pre-eminent way".

Hva med Ismael?

Vi må ta med noe om Ismael fra Første Mosebok og Det nye testamentet.

I Første Mosebok (kap. 21) gis det et løfte om Ismael:

Abraham sier til Gud: «Denne slavekvinnens sønn skal ikke arve sammen med Isak, sønnen min.» ¹¹ Abraham tok dette svært tungt, for det gjaldt sønnen hans. ¹² Men Gud sa til Abraham: «Ikke ta det så tungt, dette som hendte med gutten og tjenestekvinnen din. Du skal høre på alt det Sara sier til deg. For gjennom Isak skal du få en ætt som skal kalles din. ¹³ Men slavekvinnens sønn vil jeg også gjøre til et folkeslag, for han er ditt barn.»

¹⁴ Abraham sto tidlig opp neste morgen, tok brød og en skinnsekk med vann og la det på Hagars skuldre, og han sendte henne fra seg sammen med barnet. Hun gikk seg vill i ørkenen ved Beer-Sjeba. ¹⁵ Da vannet i skinnsekken tok slutt, la hun barnet fra seg under en av buskene. ¹⁶ Så gikk hun og satte seg omtrent et bueskudd lenger borte. For hun tenkte: «Jeg kan ikke se på at barnet dør.» Mens hun satt der, begynte hun å gråte høyt.

¹⁷ Gud hørte guttens stemme. Og Guds engel ropte til Hagar fra himmelen og sa til henne: «Hva er det med deg, Hagar? Vær ikke redd! For Gud har hørt guttens stemme der han ligger. ¹⁸ Reis deg, løft gutten opp og hold ham fast i hånden! For jeg vil gjøre ham til et stort folkeslag.» ¹⁹ Så åpnet Gud øynene hennes, og hun fikk se en brønn med vann. Hun gikk og fylte skinnsekken med vann og lot gutten drikke. ²⁰ Gud var med gutten, og han vokste opp. Han bodde i ørkenen og ble bueskytter. ²¹ Han bodde i Paran-ørkenen, og hans mor tok en kone til ham fra Egypt.

Isak i Det nye testamentet

Abraham er en sentral person i Det nye testamentet. Det er også hans sønnesønn Jakob under navnet Israel. Men Abrahams sønn Isak blir litt borte. Han nevnes sammen med sin far og sønn i uttrykk som dette: «Abrahams og Isaks og Jakobs Gud». Og så er han selvsagt med i Jesu ættetavle (Matteus 1,2f): «Abraham fikk sønnen Isak, Isak fikk Jakob ...»

Dernest har vi det teologiske veldig viktige avsnittet i Galaterbrevet (kap. 4). Der sammenlignes den gamle pakt – lovens pakt, med den nye pakten i Kristus – evangeliets pakt.

²¹ Si meg, dere som vil være under loven, hører dere ikke på loven? ²² Det står jo skrevet at Abraham hadde to sønner, en med slavekvinnen og en med den frie kvinnen. ²³ Slavekvinnens sønn ble født etter naturens orden, den frie kvinnens sønn ble født ved Guds løfte. ²⁴ Dette har en dypere mening. Kvinnene står nemlig for to pakter. Den ene, Hagar, er pakten fra Sinai-fjellet; hennes barn blir født til slaveri. ²⁵ Hagar er Sinai-fjellet i Arabia og svarer til det nåværende Jerusalem, som lever i slaveri med sine barn. ²⁶ Men det Jerusalem som er i det høye, er fritt, og det er vår mor. For det står skrevet:

*²⁷ Gled deg, du barnløse, som ikke fødte,
bryt ut i jubel, du som ikke fikk rier.
For den enslige kvinnen har flere barn
enn hun som har mann.*

²⁸ Og dere, søsken, er barn ut fra løftet, slik som Isak. ²⁹ Men han som var født etter naturens orden, forfulgte den gang ham som var født ved Ånden, og slik er det også nå. ³⁰ Men hva sier Skriften? *Driv bort slavekvinnen og sønnen hennes! For slavekvinnens sønn skal ikke arve sammen med den frie kvinnens sønn.* ³¹ Altså, søsken, er vi ikke barn av slavekvinnen, men av den frie kvinnen.

Isaks halvbror, Ismael, er ikke glemt av Gud, forteller første Mosebok. Men her kommer to nye perspektiver:

- a. Ismael er slavekvinnens sønn. Han representerer Sinai-pakten, lovens pakt. Sinai er i Arabia, utenfor det landet Gud hadde lovet Abraham og hans etterkommere, landet som er fylt av Guds nærvær og velsignelse. Det betyr et liv i slaveri under loven. Isak, derimot, er den frie kvinnes sønn. Det står for den nye pakt, evangeliet. Her gjelder ikke loven som frelsesvei.
- b. Det andre aspektet er at han som er født på naturlig måte, forfølger den som er født av Ånden. «Slik er det også nå,» føyer Paulus til. Dette er den dypeste forklaring på hvorfor de som tror på Jesus, blir forfulgt. På urkirkens tid var det først forfølgelse fra jøder som ikke trodde på Jesus, så ble det forfølgelse fra romere og andre som ikke trodde på Jesus, og i dag er det forfølgelse ikke minst i de nasjonene som er

etterkommere etter Ismael. Derfor må vi glede oss over alle ismaelitter som kommer til tro på Jesus i vår tid, og vi må be om at de kommer i fullt tall, slik at de kan få del i Abrahams velsignelse sammen med oss. For gjennom Abrahams, Isaks og Jakobs ætt skal alle folkeslag på jorden velsignes.

Isaks sønner

Isak giftet seg med sin slektning Rebekka fra den ætten og det landet Abraham og Sara kom fra (kapittel 24). Det var viktig for Abraham at han ikke skulle finne en kone blant kanaaneerne. Isak fikk to sønner med Rebekka, Esau og Jakob. Men løftet Gud ga Abraham, blir bare videreført gjennom Jakob og hans ætt. Det beskrives i 1. Moseboks siste del. Siden Jakob blir gitt navnet Israel, er det hans tolv sønner som blir folket Israels stamfedre. Gjennom sønnen Juda blir han stamfar til Jesus (Matteus 1,1ff). Av navnet Juda (hebraisk: יהודה/gresk: Ἰούδας) får vi navnet «jøder», Jehudim/ gresk: Ἰουδαῖοι (Apg. 17,13).